

Pasėlių draudimo sistemos Europos Sąjungoje

Pasaulyje vis dažniau įvyksta stichinės gamtos nelaimės, kurias lemia klimato kaita. Dažniausiai dėl to ūkininkai patiria didelius nuostolius, kuriuos vieniems sunku įveikti. Šiais atvejais gali padėti žemės ūkio draudimo sistema. Pasaulyje egzistuoja trys draudimo sistemos: privati, privati–valstybinė ir valstybinė.

Draudimo žemės ūkyje idėja kilo Prancūzijoje 1750 metais, kai grupė ūkininkų susibūrė į asociaciją, teikiančią savitarpio pagalbą pasėlių draudimui. Nuo to laiko daugelyje šalių veikia įvairios žemės ūkio draudimo sistemos, iš kurių viena labiausiai paplitusių – pasėlių draudimas. Pasaulyje pasėlių draudimo įmokos sudaro apie 70 proc. visų draudimo įmokų ir tai yra svarbiausias draudimo žemės ūkio sektoriuje produktas.

Auganti konkurencija ir modernios technologijos paspartino modernizaciją ir specializaciją žemės ūkyje. Europos Sąjungos (ES) Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) pamažu atsisako ilgai taikytų paramos žemės ūkiui formų. Dėl šių priežasčių sparčiai didėja finansinė, gamybos ir rinkos rizika žemės ūkio sektoriuje, todėl šiuo metu daugelyje šalių vyksta diskusijos ir ryškėja naujos žemės ūkio draudimo tendencijos.

Daugelio Europos Sąjungos senbuvų šalių privačios draudimo kompanijos siūlo tik draudimo nuo krušos paslaugas, kai kur dar ir nuo šalnų bei audrų. Yra šalių, kuriose žemės ūkio sektorius iš viso nedraudžiamas.

Tai, kad Europos Sąjungoje žemės ūkio produktų rinka nėra liberalizuota, lemia, kad čia neįmanoma įgyvendinti visas rizikos rūšis apimančio privataus draudimo. Privačios pasėlių draudimo sistemos efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo apsidraudusių šios rūšies draudimu ūkininkų skaičiaus. Jei besidraudžiančiųjų yra mažai, privati draudimo sistema tampa per daug rizikinga. Šiuo atveju reikalinga valstybės parama. Yra trys dažniausia taikomos valstybės pagalbos formos: draudimo įmokų kompensacijos, draudimo garantijos ir perdraudimas. Vienintelė šiuo metu galima ir įgyvendinama draudimo sistema – tai partnerystė tarp ūkininkų, privačių draudimo kompanijų ir valstybės.

Pasėlių draudimo sistema turi atitikti PPO reikalavimus

Kadangi ES yra Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) narė, jos žemės ūkio augalų pasėlių draudimo sistema turi atitikti šios organizacijos keliamus reikalavimus. Pirma, parama neturi būti susieta su pagaminta produkcija. Antra, draudimo sistema turi atsižvelgti į vietovių specifines problemas dėl nepalankių klimatinių sąlygų ūkininkavimui ir tam tikrų pasėlių kultūrų didesnę negu įprastai rizikingumą (pvz., vaisiai).

Nors žemės ūkio draudimo rinka yra gana didelė, tačiau yra apdrausta tik apie 20 proc. viso pasaulio žemės ūkio produkcijos. Žemės ūkio draudimas turi didžiulį potencialą augti tose rinkose, kur jis dar nėra išplėtotas. Tačiau ir išvystytose rinkose egzistuoja poreikis moderniems, sudėtingiems draudimo produktams, kurie apimtų maisto saugos, kokybės, aplinkos apsaugos rizikas.

Šiuo metu Europos Sąjungoje pastebima tendencija – šalys reformuoja pasėlių draudimo sistemas, atsisakydamos paramos nelaimės atveju (ex-post paramos) ir yra linkusios vis daugiau draudimo sistemos funkcijų perduoti privačiam sektoriui, sau pasilikdamos įsipareigojimą kompensuoti dalį draudimo įmokos sumos ar teikti pasėlių draudimo garantijas (arba perdraudimą).

Rizikos valdymo priemonės

ES šalys, formuodamos savo nacionalines draudimo sistemas, atsižvelgia į savo šalies žemės ūkio sektoriaus produkcijos struktūrą ir ūkininkų požiūrį į verslo rizikos valdymą bei Europos Komisijos keliamus reikalavimus.

Europos Komisija yra reglamentavusi tokias rizikos valdymo priemones:

1) Draudimas nuo stichinių nelaimių. Kai kurios valstybės jau įvedė nacionalines schemas, skatinančias ūkininkus apsidrausti nuo tokių įvykių. Taikant šią priemonę, ūkininkui skiriama ES nacionalinės arba regioninės paramos suma neturėtų viršyti 50 proc. visos draudimo įmokos. Kompensacija draudimo įmokoms neturėtų viršyti 50 proc. draudimo įmokos sumos; draudimo išmoka, įvykus stichinei nelaimei, neturi viršyti 100 proc. prarastų pajamų; kompensuoti tada, kai žala 30 proc. viršija paskutinį trejų metų žemės ūkio produkcijos vidurkį arba paskutinių penkių metų vidurkį, neskaičiuojant geriausių ir blogiausių metų. Taip pat valstybės galėtų teikti perdraudimą.

2) Savitarpio stabilizavimo fondų rėmimas. Žemės ūkio gamintojai turėtų kooperuotis ir sukurti privatų fondą, kurio lėšos būtų naudojamos, kai vieno ar kelių narių pajamos nukristų žemiau iš anksto nustatyto lygio. Fondą paprastai formuoja patys ūkininkai iš savo įnašų. Be to, prie tokio fondo formavimo gali prisidėti ir valstybė. Šio draudimo atveju draudimo ir perdraudimo kompanijos teikia draudimo paslaugas tai nuostolių daliai, kurios nedengia suformuoto fondo draudimas. Tokie fondai dažniausiai kuriami viename sektoriuje dirbančių ūkininkų. Finansinė Europos Sąjungos parama fondo formavimui kol kas nėra skiriama.

3) Bendros apsaugos nuo pajamų krizių teikimas. Siūloma drausti ūkius nuo pajamų praradimo. Ūkininkams, kurių pajamos iš žemės ūkio yra 70 proc. mažesnės už paskutinių trejų metų vidurkį, mokamos kompensacijos.

Remiantis ES Bendrosios žemės ūkio politikos principais, ateityje nebus galima kompensuoti šalnos, sausros ar lietaus padarytų nuostolių, nes tai pažeistų ES bendrosios rinkos dėsnius, todėl įvairiose šalyse vyriausybės skatina žemdirbius drausti visų rūšių pasėlius ir kitą derlių, kompensuodamos nuo 10 proc. iki 50 proc. draudimo įmokų.

Daugelyje Europos Sąjungos šalių draudžiamasi nuo nepalankių klimato sąlygų, tačiau ši draudimo rūšis nėra labai mėgstama draudimo kompanijų. Žemės ūkio veikla dažnai patiria sistemine riziką, t. y. tuo pačiu metu nuostolius patiria daug ūkininkų, todėl draudimo paslaugų pasiūla šiame sektoriuje yra labai ribota. Privatūs draudėjai vengia žemės ūkio draudimo, ypač pasėlių, kuris yra kur kas rizikingesnis už gyvulininkystės sektoriaus draudimą. Visa tai lemia, kad žemės ūkio draudimo rinka pasaulyje yra gana ribota.

Europos Sąjungoje galima išskirti tris pagrindines šalių grupes, kuriose taikomos skirtingos žemės ūkio draudimo sistemos. Graikijoje ir Kipre pasėlių draudimas yra privalomas tik nuo krušos, tačiau draudžia ir nuo kitų rizikos rūšių. Kitoje ES šalių grupėje, kurioje yra Ispanija, Portugalija, Italija, Prancūzija, Austrija, Liuksemburgas, Čekija, Slovakija, Latvija, Estija ir Lietuva, žemės ūkio draudimo srityje bendradarbiauja privatus ir valstybinis sektorius, taikantys įvairias paramos priemones. Kitose šalyse draudimas veikia be valstybės paramos arba draudžia tik nuo kelių galimų rizikos veiksnių (pvz., krušos).

Valstybės paramos priemonės

Pagal Europos Komisijos keliamus reikalavimus, valstybės paramos priemonės gali siekti iki 80 proc. draudimo įmokos sumos, kai draudžiamasi nuo natūralių gamtinių nelaimių, pavyzdžiui, žemės drebjimo, griūties, nuošliaužos, potvynio ir kitų stichinių reiškinių. Nuostoliai, kuriuos lėmė nepalankios klimatinės sąlygos, gyvulių ir augalų ligos, kenkėjai, yra priskiriami prie nuostolių, patirtų dėl natūralių gamtinių sąlygų tada, jei nuostoliai viršija 20 proc. gamybos lygio mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir 30 proc. kitose vietovėse. Draudimo įmokos, kuriose yra įskaičiuotas draudimas ne tik nuo natūralių gamtinių sąlygų, bet ir nuo nepalankių klimatinėlių sąlygų, ligų ir kenkėjų, gali būti valstybės kompensuojamos iki 50 proc. jų vertės. Kitos paramos schemos ir priemonės (perdraudimas) yra nagrinėjami kaip atskiri atvejai ir jiems Komisija pritaria arba ne.

Įvykus gamtinei nelaimi, valstybė gali nuspręsti skirti kritinės padėties paramą. Ji turėtų dengti nuostolius, kurių nekompensuoja draudimas. Šalys narės šiuo atveju turi informuoti Europos Komisiją, kad ketina tokią paramą suteikti. Europos Komisija atlieka valstybės pagalbos vertintojos vaidmenį. Ji turi įvertinti, ar šalies taikoma valstybės pagalba neprieštarauja konkurencijos principams ir jos neiškreipia.